

ГАДАВЫ АГУЛЬНЫ СХОД АКАДЭМІІ АГРАРНЫХ НАВУК РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

В. С. АНТАНЮК

СТАН І ПЕРСПЕКТЫВЫ РАЗВІЦЦА АГРАРНАЙ НАВУКІ *

Ва ўмовах эканамічнага крызісу і пераходу да рыначных адносін аграарная навука рэспублікі, як і ўся галіна, аказалася недастаткова абароненай, што, натуральна, адбілася на колькасным і якасным складзе творчых калектываў, на ўзроўні навуковых даследаванняў і іх укараненні ў вытворчасць.

Сціплае фінансаванне навуковых распрацовак і яго няўстойлівасць прывялі да зніжэння рэйтыngu даследаванняў тэматыка-метадычнага характару, а ў радзе выпадкаў — да згортвання складаных, шматфактарных даследаванняў, якія маюць важнае значэнне для развіцця аграпрамысловага комплексу. На правядзенне навуковых даследаванняў у 1992 г. было выдзелена 421,7 млн руб. бюджэтных сродкаў. Пазабюджэтны фонд Мінсельгасхарчу склаў толькі 55,5 млн руб., або 7,1% ад агульнага аб'ёму выконваемых работ. Пры выдзяленні асігнаванняў далёка не ў поўным аб'ёме ўлічваліся абвальны рост цэн на энерганосьбіты, абсталяванне, сыравіну, матэрыялы і паслугі, рост зароботнай платы.

Велізарны рост фактычных затрат, выкліканы павышэннем цэн, на прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах фактычна прымусіў адмовіцца ад заключэння гаспадарчых дагавораў на выкананне і ўкараненне распрацовак. Прамых дагавораў у справаздачным годзе было заключана на 19,4 млн руб., што складае 2,5% ад агульнага аб'ёму фінансавання.

На жаль, трэба адзначыць, што запланаванага на 1993 г. аб'ёму фінансавання па ўсіх крыніцах недастаткова для нармальнага функцыянавання калектываў і забеспячэння высокага канкурэнтаздольнага ўзроўню навуковых даследаванняў.

Ва ўмовах пераходу да рынку і розных формаў гаспадарання абвастрылася праблема навуковых кадраў. За справаздачны перыяд агульная колькасць працуючых у навуковых установах акадэміі, якая складае 4900 чалавек, скарацілася на 834 чалавекі, або на 17%. У іх ліку 232 навуковыя супрацоўнікі, з якіх 8 дактароў і 102 кандыдаты навук. Такое становішча тлумачыцца перш за ўсё падзеннем прэстыжу навуковай працы, адсутнасцю эфектыўнага механізму ацэнкі дзейнасці вучоных, нізкім яе матэрыяльным забеспячэннем. Сярэднямесячная зароботная плата па навуковых установах акадэміі за 1992 г. была толькі 3947 руб. Гэтыя абставіны скарачаюць прыток у навуку таленавітай моладзі. За справаздачны перыяд план прыёму ў аспірантуру выкананы на 59% — прыняты толькі 31 чалавек. Узрост асноўных навуковых кадраў даследчых устаноў акадэміі выходзіць за аптымальныя межы творчай актыўнасці і складае для дактароў навук — 59, кандыдатаў навук — 48 гадоў.

* 12 сакавіка 1993 г. адбыўся Гадавы агульны сход Акадэміі аграарных навук Рэспублікі Беларусь. У гэтым нумары друкуецца матэрыялы сходу.

Захаваанне кадравага патэнцыялу аграрнай навукі застаецца важнейшай задачай прэзідыума акадэміі. У гэтых мэтах распрацавана сістэма неадкладных мер падрыхтоўкі, абнаўлення і замацавання навуковых кадраў. Прадугледжана прыярытэтнае фінансаванне дысертацыйных прац, назначана ажыццявіць меры па замацаванні маладых вучоных на працы, вырашэнні жыллёвых і іншых пытанняў.

Недастатковая ўвага да навукі, зніжэнне попыту на інтэлектуальную прадукцыю выклікалі адток навуковых кадраў, асабліва маладых, у іншыя, перш за ўсё прадпрымальніцкія, структуры. Шмат якія інстытуты самі абрастаюць рознымі камерцыйнымі арганізацыямі: кааператывамі, аб'яднаннямі, малымі прадпрыемствамі. Іх зараз налічваецца 22.

Значэнне камерцыйных структур у навуковых установах ва ўмовах пераходу да рынку не мае пакуль што адназначнай ацэнкі. Больш адчувальны іх адмоўны ўплыў, які дэзарганізуе творчыя калектывы, стварае дробнатэмаваць, што адцягвае навуковыя кадры ад выканання планавых прац. У радзе выпадкаў іх дзейнасць грунтуецца на выкарыстанні інтэлектуальнай уласнасці іншых вучоных, асноўных фондаў і вытворчых магутнасцяў навуковых устаноў.

Улічваючы ўмовы, якія нам дыктуюць рыначная эканоміка і новыя формы ўласнасці, неабходна глыбокая ацэнка эканамічнай дзейнасці гэтых структур, аптымізацыя ўзаемадачынненняў паміж імі і навуковымі ўстановамі. Без іх дзейнасці, відавочна, не абысціся, але іх праца павінна накіроўвацца на развіццё навуковых даследаванняў, вырашэнне важных і актуальных праблем развіцця аграпрамысловага комплексу. Вывучэнне дзейнасці прадпрымальніцкіх структур і іх ўзаемадачынненняў з навуковымі ўстановамі акадэміі пачалося. Для аб'ектыўнасці, відаць, мэтазгодна падключыць спецыяльныя навуковыя сілы, што дазволіць зрабіць адпаведныя вывады.

Матэрыяльна-тэхнічная база навукі — адзін з важнейшых фактараў інтэнсіфікацыі даследчай працы, павышэння ўзроўню і якасці навуковых даследаванняў, скарачэння абслугоўваючага персаналу. Гэты тэзіс набывае новае значэнне ў сувязі з развіццём рыначных адносін, калі інстытуты і станцыі ў вялікіх аб'ёмах павінны самі забяспечваць сваё навукова-тэхнічнае і сацыяльнае развіццё за кошт сродкаў, што атрымліваюцца ад рэалізацыі распрацовак спажывцом.

Пры адсталятай тэхнічнай базе, нізкапрадукцыйных прыборах і лабараторным абсталяванні, адсутнасці сродкаў для абнаўлення асноўных фондаў, крайняй запушчанасці доследна-эксперыментальнай вытворчасці цяжка задаволіць патрабаванне заказчыка ў адносінах да тэрмінаў і асабліва якасці выканання навукова-даследчых прац, забяспечыць гатоўнасць напрацовак да непасрэднага выкарыстання ў вытворчасці, прапанаваць канкурэнтаздольныя распрацоўкі.

Цяжкая сітуацыя склалася ў навуковых установах акадэміі з малагабарытнай селекцыйнай тэхнікай, якая да 1990 г. паступала ў рэспубліку цэнтралізавана праз Усесаюзнае аб'яднанне «Агранавукапрыборсэрвіс» з Фінляндыі, Чэхаславакіі, заводаў былога СССР. У цяперашні час пастаўкі такой тэхнікі і рамонтных частак да яе спынены. Для іх набыцця патрабуюцца валютныя сродкі. Асабліва цяжкае становішча склалася са збожжаўборачнымі камбайнамі «САМПА-500», большасць якіх з-за адсутнасці запасных дэталей да іх не ўдзельнічала ва ўборцы доследных пасаваў у мінулым годзе.

Адсутнасць неабходнага абсталявання і матэрыялаў не дазваляе павялічыць выпуск ветэрынарных прэпаратаў на базе доследнай вытворчасці БелНДІ эксперыментальнай ветэрынарыі. Тут у цяперашні час выпускаецца дваццаць пяць найменняў прэпаратаў, якія з'яўляюцца вялікай падмогай для ветэрынарнай абароны ва ўмовах дэфіцытаў і абмежаванасці паставак з-за мяжы рэспублікі лекавых сродкаў.

Аналіз матэрыяльна-тэхнічнай базы аграрнай навукі паказвае, што

адбываецца зніжэнне прыросту асноўных фондаў, запаволенне тэмпаў узнёўлення і абнаўлення, маральнае і фізічнае іх старэнне. На набыццё прыбораў і абсталявання ў 1992 г. вылучана ўсяго 20,7 млн руб., што зусім недастаткова.

Інтэнсіфікацыя навукі за кошт павышэння аснашчэння сучасным абсталяваннем і сродкамі пры нарматыўным іх абнаўленні кожныя 7—10 гадоў патрабуе ў самы бліжэйшы час трох-, чатырохразовага, а імаверней за ўсё, і большага росту ўкладанняў на яе развіццё. Пры гэтым доля затрат на тэхнічнае аснашчэнне навукі АПК павінна ўзрасці не менш як на 60—70% вартасці яе асноўных фондаў.

У складзе Акадэміі аграрных навук ёсць 53 эксперыментальныя базы і гаспадаркі, 11 доследных заводаў. Гэта тая вытворчая база, дзе аграрная навука павінна не толькі адпрацоўваць новыя ідэі і распрацоўкі, але і ўяўляць сабой прыклад вядзення гаспадарчай дзейнасці на аснове навукова-тэхнічных дасягненняў. На жаль, большасць з баз не сталі такімі з-за аб'ектыўных і суб'ектыўных прычын. У іх ліку слабая матэрыяльна-тэхнічная аснова, дрэнная вытворчая аснашчанасць, адсутнасць комплекснага падыходу да развіцця галін, неадпрацаванасць эканамічнага механізма ўзаемадачынненняў з іншымі партнёрамі, асабліва па пытанні насенняводства, племянной справе і іншых тэхніка-вытворчых пазіцыях.

Дасягнутыя эксперыментальнымі базамі ў 1992 г. вытворчыя паказчыкі нас не радуюць. Напрыклад, ураджайнасць збожжавых у сярэднім складала ўсяго 32 ц/га, надой малака ад каровы — 2700 кг, план вытворчасці малака ў цэлым па гаспадарках выкананы толькі на 89, мяса — на 78%. Гэта прымушае нас задумацца пра шляхі павышэння эфектыўнасці, ролю і месца іх ва ўмовах рыначнай эканомікі. Патрабуюць глыбокага аналізу іх стан і дзейнасць, распрацоўка механізма ўзаемадачынненняў з іншымі структурамі аграпрамысловага комплексу. Усё гэта павінна быць пакладзена ў аснову дзейнасці аддзяленняў акадэміі, НВА, Галоўнага вытворчага ўпраўлення, прэзідыума. Некаторыя асноўныя пытанні, у прыватнасці прыватызацыі і раздзяржаўлення, павінны вырашацца на дзяржаўным узроўні. Мы думаем, што эксперыментальныя базы і іншыя суб'екты акадэміі, прынамсі ў пераходны перыяд, не павінны быць раздзяржаўлены.

Дзеля справядлівасці неабходна сказаць, што Акадэмія аграрных навук Рэспублікі Беларусь стваралася на слабай навукова-лабараторнай і вытворчай аснове. Пра гэта сведчаць вынікі інвентарызацыі прыбораў і абсталявання, якія ў большасці сваёй маральна састарэлі і падлягаюць аднаўленню. Аналагічная сітуацыя з тэхнічным і тэхналагічным абсталяваннем складалася і ў эксперыментальных базах і на доследных заводах. Улічваючы гэта, на прэзідыуме акадэміі і калегіі Мінсельгасхарчу разгледжана пытанне пра ўмацаванне і развіццё матэрыяльна-тэхнічнай базы навукі. Прынятым загадам назначана ажыццявіць у 1993—1995 гг. будаўніцтва лабараторных карпусоў, спецыяльных цяпліц, селекцыйна-насенняводчага цэнтра па бульбе, біялабараторый рада культур, клубня- і збожжасховішчаў, іншых аб'ектаў. Толькі ў бягучым годзе на гэтыя мэты вылучаецца больш за 1,2 млрд руб. бюджэтных асігнаванняў. Шукаюцца таксама сродкі на набыццё сучасных прыбораў і абсталявання, малагабарытнай селекцыйнай тэхнікі, запасных частак і іншага абсталявання.

Глаўкам Мінсельгасхарчу даручана прадугледзець першачарговае фінансаванне і будаўніцтва аб'ектаў меліярацыйнага прызначэння для інстытутаў, доследных станцый і эксперыментальных баз на плошчы больш за 20 тыс. га. Пастановай калегіі Мінсельгасхарчу намечана развіццё эксперыментальнай вытворчасці і выпуск ветэрынарных прэпаратаў у БелНДІ эксперыментальнай ветэрынарыі, заквасак для малочнай індустрыі ў Інстытуце мяса-малочнай прамысловасці, арганізацыя вытворчасці сродкаў аховы раслін у рэспубліцы. Будуць створаны

спецыяльныя фонды на мэтавае фінансаванне навукова-даследчых і доследна-канструктарскіх прац, асваенне новых відаў навукаёмістай прадукцыі. Для забеспячэння пошукавых даследаванняў і выканання дзяржаўнага заказу па вытворчасці элітнага насення і гадоўлі племянной прадукцыі Белаграснабу і іншым структурам Мінсельгасхарчу даручана вылучаць акадэміі неабходныя матэрыяльна-тэхнічныя рэсурсы.

Адным з асновавочных фактараў эфектыўнай працы навуковых устаноў з'яўляецца своечасовая рознабакая інфармацыя. На жаль, у сувязі з распадам старых сувязяў у рамках былога СССР, адсутнасцю неабходных валютных сродкаў, тэхнічнымі і іншымі прычынамі аграрная навука і яе праваднікі ў вытворчасць церпяць інфармацыйны голад, які будзе ўвесь час узмацняцца, калі не прыняць неабходных захадаў. Яны павінны быць тэрміновымі, паколькі аднавіць страчанае вельмі складана. Так, на бягучы год сельскагаспадарчай бібліятэка з-за адсутнасці валютных сродкаў не выпісала ні аднаго замежнага часодіса. Акрамя ўнутраных рэсурсаў, якія мы павінны знайсці для вырашэння гэтай праблемы, неабходна, на наш погляд, аднаўленне адзінай інфармацыйнай прасторы ў рамках СНД, стварэнне кааперацыі для аплаты замежнай навукова-тэхнічнай інфармацыі.

Акадэмія робіць захады ў гэтым накірунку. Заклучаны дагаворы пра навукова-тэхнічнае супрацоўніцтва з Расійскай сельскагаспадарчай акадэміяй, Украінскай акадэміяй аграрных навук. Ёсць прапановы пра супрацоўніцтва ад Малдовы, Туркменістану, Грузіі.

У якасці інструмента аб'ектыўнага і незалежнага аналізу, выпрацоўкі прапанов для прыняцця рашэнняў на галіновым і дзяржаўным узроўнях нам неабходна сфарміраваць сістэму навуковай экспертызы. Першыя крокі ў гэтым накірунку зроблены прэзідыумам акадэміі. Пры галіновых аддзяленнях створаны экспертныя саветы, задача якіх — рабіць кваліфікаваную ацэнку прадстаўляемых прац.

Для ўдасканалення навуковага забеспячэння развіцця сельскагаспадарчага комплексу ўяўляецца мэтазгодным за кошт развіцця конкурснай сістэмы, іншых формаў арганізацыі і эканамічнага стымулявання правядзення даследаванняў больш поўна выкарыстоўваць навуковы патэнцыял не толькі Акадэміі аграрных навук, але і Акадэміі навук Беларусі, ВНУ, навуковых устаноў іншых ведамстваў.

Сусветны і айчыны вопыт сведчыць пра тое, што з развіццём інтэнсіфікацыі аграпрамысловай вытворчасці ўзрастае яе навукаёмістасць, патрабуецца больш глыбокая прапрацоўка ўзнікшых праблем на блізкую і далёкую перспектыву. У гэтых умовах задачай асаблівага значэння становіцца дакладнае разуменне кіруючымі кадрамі і арганізатарамі даследаванняў прыярытэтных накірункаў развіцця навукі. Яны не павінны быць зацэнены дробнай гаспадарча-дагаворнай тэматыкай, якая задавальняе толькі неадкладныя патрэбы вытворчасці.

Асноўныя прыярытэтныя накірункі развіцця аграрнай навукі былі выкладзены і ўхвалены на Агульным сходзе ААН Рэспублікі Беларусь у маі мінулага года, і няма неабходнасці іх паўтараць, хоць асобныя з іх трэба падкрэсліць.

Для руху наперад неабходны глыбокія даследаванні па біятэхналогіі і генетыцы, біяхіміі і імунітэту, фізіялогіі і біяфізіцы, аўтаматызацыі і інфарматыцы, рацыянальным прыродакарыстанні, вывучэнні прыродазбудавання ў цэлым. Мы значна адстаём ад замежных краін па распрацоўцы і выкарыстанні ў практыцы эфектыўных біяпрапаратаў, безадходных і малаадходных тэхналогій, вытанчаных метадаў, звязаных з трансплантацыяй эмбрыёнаў жывёл і геннай інжынерыяй.

Навуковае забеспячэнне інтэнсіўных тэхналогій вытворчасці прадукцыі раслінаводства застаецца важнейшай задачай устаноў нашай акадэміі. Неабходна далейшае засяроджванне рэсурсаў і творчых сіл на стварэнні высокапрадукцыйных сартоў і сістэм, якія забяспечваюць пашыранае ўзнаўленне ўрадлівасці глебаў, эфектыўных адаптыўных

тэхналогій вытворчасці і перапрацоўкі прадукцыі раслінаводства.

Забеспячэнне вытворчасці прадукцыі жывёлагадоўлі ў аптымальных аб'ёмах патрабуе навукова абгрунтаваных рэкамендацый па найбольш поўным выкарыстанні фізіялагічна забяспечанага ўзнаўлення, стварэння новых парод, ліній жывёлы і птушкі. Неабходна ўзняць на больш высокі ўзровень ветэрынарную ахову жывёл ад хвароб.

Мабілізацыі намаганняў значнай колькасці калектываў чакаюць усе навуковыя задачы, вызначаныя ў канцэпцыі самазабеспячэння рэспублікі збожжам, прынятай на спецыяльнай сесіі.

Велізарную значнасць у развіцці галін перапрацоўчай прамысловасці набываюць прагрэсіўныя тэхналогіі перапрацоўкі сыравіны на аснове ультрафільтрацыі, электrolізу, зваротнага осмасу, высокай энергіі і вакууму. Выкарыстанне малаадходных тэхналогій толькі ў мяса-малочнай прамысловасці дазваляе павысіць выкарыстанне сыравіны да 30—40%, што складае значныя дадатковыя аб'ёмы выхаду прадукцыі. Тое ж самае, калі не больш, можна сказаць пра садавіну, гародніну, бульбу і іншую сельскагаспадарчую прадукцыю.

Не змяняючы ў прынцыпе стратэгічнага накірунку навуковага пошуку, які нацэлены на павышэнне генетычнага патэнцыялу сельскагаспадарчых раслін і жывёл, пашырае ўзнаўленне ўрадлівай сілы зямлі, аддачы ўкладзенай мінулай і жывой працы, г. зн. ключавых элементаў мэтавых комплексных праграм «Агракомплекс», Акадэмія аграрных навук у канкрэтнай сітуацыі эканамічнага стану гаспадаркі і дэфіцыту жыццёва важных рэсурсаў адной з галоўных сваіх задач вызначыла ўдакладненне тактычных рашэнняў навуковага забеспячэння мер прадухілення зніжэння ўзроўню вытворчасці прадукцыі і яе стабілізацыі.

Сучасная інтэнсіфікацыя сельскагаспадарчай вытворчасці, якая мае ў значнай ступені хімічную і тэхнічную арыентацыю, забяспечваючы рост прадукцыйнасці, адначасова выклікае нарастанне экалагічнай напружанасці, што вымагае распрацоўкі навуковых прынцыпаў фарміравання сістэм земляробства прыстасавальна да аграландшафтаў з улікам разнастайнасці формаў гаспадарання. Гэта павінны быць ужо якасна новыя сістэмы земляробства ў параўнанні з раней распрацаванымі. Акрамя больш гібкай адаптацыі да прыродна-геаграфічнага комплексу, у іх павінны знайсці вырашэнне задачы аптымізацыі севазваротаў, структуры ворных земляў, сістэм апрацоўкі глебы, угнаення і аховы раслін у залежнасці ад вытворчага патэнцыялу, формаў арганізацыі пры абавязковым эканамічным і экалагічным кантролі.

Разгорнута праца па стварэнні метадаў кіравання прадукцыйнымі працэсамі сельскагаспадарчых культур на аснове дакладнай дыферэнцыяцыі дозаў, формаў і суадносін элементаў жыўлення, пошуку і ўключэння ў сістэму забеспячэння ўраджаю новых біялагічных і хімічных ростактывуючых рэчываў. Комплекснае выкарыстанне мінеральных угнаенняў, пестыцыдаў і рэгулятараў росту ставіць патрабаванне больш глыбокага вывучэння ўплыву гэтых фактараў на якасць вырошчываемай прадукцыі. Асабліва значнасць дадзенага фактару абумоўліваецца тым, што макра- і мікраэлементы ўгнаенняў, сродкі аховы раслін і біялагічна актыўныя рэчывы фарміруюць каля 70% ураджаю.

Без дастатковай колькасці і неабходнага асартыменту сродкаў аховы раслін і жывёл немагчыма разлічваць на высокія ўраджаі і прадукцыйнасць жывёлы. З-за разбурэння былых эканамічных і гаспадарчых сувязяў і адсутнасці дастатковай колькасці валютных сродкаў рэспубліка апынулася ў цяжкім становішчы. Для вырашэння названых задач было б мэтазгодна прыцягнуць навуковыя сілы Акадэміі навук Беларусі і іншых ведамстваў, якія валодаюць магутным патэнцыялам вучоных дадзенага профілю. На падставе іх распрацовак у рэспубліцы магчыма будзе арганізаваць вытворчасць хаця б важнейшых прэпаратаў.

Аварыя на Чарнобыльскай АЭС стварыла адну з найбольш вострых праблем, якая патрабуе вырашэння як у навуковым, так і ў практычным плане. Інстытуты прыступілі да комплекснага вывучэння шляхоў папярэджання радыяцыйнага забруджвання ў сістэме глеба—расліна—кармы—раслінаводчая і жывёлагадоўчая прадукцыя, метадаў атрымання прадукцыі з колькасцю радыенуклідаў у дозах, бяспечных для здароўя чалавека. З улікам новай навуковай інфармацыі перапрацавана «Кіраўніцтва па выдзенні сельскай гаспадаркі ва ўмовах радыеактыўнага забруджвання», выдадзены праекты па пераспецыялізацыі вытворчасці і мерапрыемствах па зніжэнні паступлення радыенуклідаў у прадукцыю, прадстаўлена метадыка вызначэння патрэбы ў дадатковых матэрыяльна-тэхнічных рэсурсах. Рэабілітаваць і вярнуць зямлю (а выключана 264 (83) тыс. га) для сельскагаспадарчага карыстання — першасная задача нашых вучоных.

Акадэміяй аграрных навук праведзена спецыяльная сесія, прысвечаная праблеме самазабеспячэння рэспублікі збожжам, на якой адзначалася, што з-за незбалансаванасці кармоў па пратэіне і іншых пажыўных рэчывах штогод перарасходваецца ў сярэднім трэць фуражнага збожжа.

Па выніках сістэмных даследаванняў і правядзення ў рамках рэспубліканскай праграмы «Зерне» шматгадовага вопыту працы гаспадарак, матэрыялаў навуковай сесіі акадэміяй падрыхтавана канцэпцыя самазабеспячэння рэспублікі збожжам, якая зарыентавана на нарошчванне вытворчасці збожжа, эфектыўнае яго выкарыстанне і развіццё травяной гаспадаркі. Галоўная задача на бліжэйшую перспектыву — забяспечыць устойлівую вытворчасць 8 млн т збожжа, у далейшым давесці да 9,5—10 млн т, што дазволіць рэспубліцы не толькі задаволіць свае патрэбы, але і экспартаваць прадукцыю жывёлагадоўлі і нават хлеб.

Для вырашэння праблемы самазабеспячэння збожжам важна яго эфектыўна выкарыстоўваць. Для гэтых мэтаў неабходна хуткімі тэмпамі развіваць камбікормавую прамысловасць для перапрацоўкі фуражных канцэнтратаў у паўнацэнныя кармы, збалансаваныя па бялку, вітамінах, мікраэлементах і іншых біялагічна актыўных пажыўных рэчывах.

Для навуковага забеспячэння развіцця камбікормавай прамысловасці акадэміяй рыхтуецца спецыяльная праграма «Камбікармы», галоўнай задачай якой з'яўляецца распрацоўка навуковых асноў прыгатавання паўнацэнных камбікармоў з паніжанай колькасцю збожжа, вытворчасцю прэміксаў, дабавак, машын, абсталявання і спецыяльнай тэхналогіі перапрацоўкі прамысловых адходаў.

Вялікія магчымасці ў вырашэнні дадзенай праблемы адкрываюцца за кошт вытворчасці якасных кармоў з траў. Задача заключаецца ў тым, каб павысіць прадукцыйнасць сенажацевых угоддзяў, а нарыхтоўку кармоў ажыццяўляць комплексна ў аптымальныя тэрміны. Гутарка ідзе пра прагрэсіўныя тэхналогіі кансервавання траў біялагічнымі, хімічнымі, фізічнымі і камбінаванымі метадамі, якія забяспечваюць захавальнасць да 90% пажыўнай каштоўнасці зыходнай сыравіны.

Не так даўно на жывёлагадоўчых комплексах і птушкафабрыках рэспублікі выраблялася 75% свініны, чвэрць ялавічыны, практычна ўся прадукцыя птушкагадоўлі. Вярнуць высокі ўзровень вытворчасці на іх, інтэнсіфікаваць яго — задачы вучоных заатэхнічных і ветэрынарных спецыяльнасцяў. Першая праблема ляжыць у галіне кармлення жывёл. Прапанавана дакладная арыентацыя даследаванняў у накірунку пошуку шляхоў павышэння ўзроўню біяканверсіі кармоў, асабліва іх дэфіцытнай часткі — пратэіну, павелічэння каэфіцыента трансфармацыі пажыўных рэчываў у прадукты жывёлагадоўлі за кошт як фізіялагічных, так і тэхніка-тэхналагічных фактараў. Другая — гэта забеспячэнне эка-

лага-эканамічнай эфектыўнасці прамысловага тыпу вытворчасці, распрацоўка ахоўных мер навакольнага асяроддзя.

Асаблівай увагі заслугоўвае праблема энергетычнага забеспячэння сельскай гаспадаркі. Акадэміяй разгорнуты працы па стварэнні рацыянальных тэхналогій і новай тэхнікі, здольных на трэць зменшыць спажыванне паліва без зніжэння вытворчасці прадукцыі. У гэтых мэтах вядуцца навуковыя даследаванні, якія па сваёй накіраванасці зарыентаваны на шырокамаштабную эканомію матэрыяльна-энергетычных рэсурсаў з забеспячэннем высокай прадукцыйнасці. Для гэтага неабходна ўдасканалваць і абнаўляць занадальную сістэму машын. Яна павінна распрацоўвацца пад новыя рэсурсаэканомныя тэхналогіі з улікам рэальнай пастаўкі машын і арганізацыі вытворчасці. Важнейшымі патрабаваннямі пры гэтым з'яўляюцца высокая прадукцыйнасць, універсальнасць, блочна-модульная пабудова агрэгатаў. У гэтым плане заслугоўвае ўвагі, напрыклад, хуткасць асваення ў вытворчасці камбінаванага глебаапрацоўчага агрэгата АКШ-3,6, які забяспечвае зніжэнне затрат паліва на 28 і працы — на 30%. У нас няма больш рэальнага шляху руху наперад, акрамя шырокамаштабнай эканоміі прыродных і антрапагенных рэсурсаў.

Пераход ад дырэктывна-планавай да рыначнай эканомікі звязаны з мноствам праблем. Эканамічная навука няздольная своечасова даць адказы шмат на якія актуальныя пытанні. Застаюцца нявырашанымі задачы зямельнай рэформы, раздзяржаўлення, прыватызацыі, акцыяніравання. Неадэкватная цэнавая палітыка ў адносінах да тавараў прамысловай вытворчасці і аграрнай прадукцыі выклікала рэзкае зніжэнне плацёжздольнасці сельскагаспадарчых прадпрыемстваў, узмацнення дыспарытэту тавараабмену, зніжэння рэсурсапаставак у галіну. Аграрны сектар стаў крыніцай пакрыцця затрат прамысловых, забеспячэнцкіх прадпрыемстваў, сельскія вытворцы тавараў пастаўлены перад неабходнасцю выжывання.

Важнейшымі для вырашэння эканамічнай навукай застаюцца праблемы дзяржаўнага пратэкцыянізму сельскай гаспадаркі, абароны і падтрымкі высокаэфектыўнай вытворчасці, стабілізацыі ўзаемадачынненняў паміж галінамі, кааперацыі і інтэграцыі таваравытворцаў у інфраструктуры АПК, цэнавага рэгулявання пры міжгаліновым тавараабмене.

Такім чынам, карэкціроўка бліжэйшых навуковых задач, у вырашэнні якіх бачыцца хутчэйшая аддача, датычыць, па-першае, пытанняў устойлівага, гарантаванага вырошчвання сельскагаспадарчай прадукцыі і павышэння яе якасці, па-другое, значнага зніжэння страт па ўсяму ланцужку ад вытворчасці да спажывання, па-трэцяе, эканоміі матэрыяльных і энергетычных рэсурсаў, забеспячэння эканамічнай зацікаўленасці і экалагічнай бяспекі.

У цяперашні час ідзе працэс зніжэння грамадскай значнасці навуковых ведаў, патрэбы ў іх. Мы ўжо сутыкнуліся ў гэтым годзе з фактарамі, калі насенне высокіх рэпрадукцый, атрыманае эксперыментальнымі базамі, а таксама племянная жывёла не купляюцца. А гэта істотна і надоўга адаб'еца на ўраджайнасці сельскагаспадарчых культур, прадукцыйнасці жывёл і эканоміцы гаспадарак.

Прычыны незапатрабавання навуковых ведаў розныя. Па-першае, недастаткова адпрацавана сістэма арганізацыйных мер, кантролю і заахвочвання, па-другое, слабая матэрыяльна-тэхнічная база, па-трэцяе, рэкамендацыі вытворчасці часта не з'яўляюцца комплекснымі. У нас мала буйных распрацовак, якія дазвалялі б наладзіць закончана тэхналагічны працэс. Часта мы адпрацоўваем асобныя прыёмы, не злучаныя ў адно цэлае. Калі мы купляем за мяжой тэхналогіі вырошчвання сельскагаспадарчых культур, то міжволі ўзнікае пытанне: «А ці ж мы не ў стане распрацаваць іх самі?» Зразумела, што гэта магчыма і з'яўляецца найпершым абавязкам нашых інстытутаў.

Установам, аб'яднанням, аддзяленням акадэміі належыць неадклад-

на і актыўна шукаць выхад на міжнародную арэну. З-за неадпаведнасці патрабаванням Еўрапейскага эканамічнага супольніцтва і асобна ўзятых краін шмат якіх нашых заканадаўчых актаў, што рэгламентуюць якасць прадукцыі, і іншых дакументаў мы не можам прапанаваць свой тавар — напрыклад, канкурэнтаздольныя сарты, лініі, тыпы жывёл — для продажу. Аднак і ў гэтым выпадку, выкарыстоўваючы такія дасягненні навукі, як вырошчванне сельскагаспадарчых культур тканкавым метадам і трансплантацыя эмбрыёнаў, магчыма выходзіць на міжнародны рынак. Пра тое, што гэты шлях рэальны, сведчыць цікавасць шведаў да сартоў бульбы нашай селекцыі, якія, згодна з дагаворам, яны вывезлі ў прабёрках для выпрабавання. Дарэчы, увага да беларускіх сартоў тлумачыцца, на жаль, не нашай рэкламай, а вынікамі ініцыятыўнага выпрабавання сорту «Вярба», які, паводле заключэння прадстаўнікоў той жа Швецыі, паказаў ураджай у 40—45 т/га на паліванні пры высокай колькасці крухмалу і бялку.

Усе гэтыя пытанні патрабуюць неадкладнага вырашэння. Як гэта зрабіць ва ўмовах рынку, розных формаў уласнасці, дэфіцыту матэрыяльных і энергетычных рэсурсаў? Адказ за ўсімі намі.

Улічваючы глыбіню сённяшняга эканамічнага крызісу і высокую імавернасць неспрыяльнага сацыяльна-эканамічнага прагнозу на бліжэйшы тэрмін, трэба прызнаць, што аграрная навука ў гэты перыяд будзе знаходзіцца на стадыі выжывання. Зрабіць неабходныя захады, не дапусціць незваротнага разбурэння яе навуковага патэнцыялу — задача дзяржаўных органаў і самой акадэміі.

У сучасны момант толькі ў склад Акадэміі аграрных навук уваходзіць 31 навуковая ўстанова, у тым ліку 18 даследчых інстытутаў. Да гэтага яшчэ належыць дадаць пяць вышэйшых навучальных устаноў аграрнага профілю, іншыя спецыялізаваныя ўстановы, якія маюць непасрэднае дачыненне да навуковага абслугоўвання галін АПК. У цэлым у сістэме працуюць 150 дактароў і 1570 кандыдатаў навук.

Не ўсе пералічаныя навуковыя і іншыя спецыялізаваныя структуры знаходзяцца ў складзе Акадэміі аграрных навук, хоць навукова-даследчая іх дзейнасць ажыццяўляецца праз акадэмію. Правамерна паставіць пытанне для абмеркавання на агульным сходзе пра мэтазгоднасць аб'яднання ўсёй аграрнай навукі ў рамках акадэміі. Гэта асабліва датычыць ВНУ, дзе працуюць 72 дактары і 759 кандыдатаў навук. За мяжой ёсць дастаткова багаты дадатны вопыт сімбіёзу ў гэтым плане, які мы не павінны ігнараваць.

Неабходна зрабіць некалькі крытычных заўваг пра існуючую ў апошні час сістэму арганізацыі навуковых даследаванняў. Не прырэччы супраць выканання заказаў адпаведных вытворчых структур АПК на прыкладныя даследаванні па дагаворах, усё ж мэтазгодна перагледзець парадак ажыццяўлення дзяржаўнага заказу за кошт бюджэтных асігнаванняў. У гэтай справе ёсць багаты вопыт у Акадэміі навук Беларусі, дзе арганізацыя правядзення і кантроль за ходам навуковых даследаванняў праводзіцца на больш высокім узроўні.

Асабліва неабходна падкрэсліць, што сам факт арганізацыі акадэміі ў складаны сацыяльна-эканамічны перыяд жыцця рэспублікі дазволіў у значнай ступені пазбегнуць разбуральных з'яў. Меры, прынятыя кіраўніцтвам рэспублікі, Мінсельгасхарчам, ААН, дазволілі творчым установам выканаць даследчыя працы па праграме «Агракомплекс», захаваць навуковы патэнцыял. У акадэміі сфарміравана ядро найбольш вядомых вучоных у галіне земляробства і раслінаводства, механізацыі, энергетыкі, жывёлагадоўлі і ветэрынарыі. У маі праведзены выбары ў члены акадэміі вучоных-эканамістаў.

Удасканаленне працы навуковых устаноў ва ўмовах рыначнай эканомікі патрабуе павышэння аддачы кожнага супрацоўніка і ўласнай адказнасці за канчатковыя вынікі працы. Актывізаваць і павысіць ролю чалавека ў навуцы, сфарміраваць новы тып вучонага-стваральніка, які

спалучае ў сабе прафесійныя веды і высокую духоўную культуру, узброенага перадавой тэхнікай і абсталяваннем, глыбока зацікаўленага ў выніках сваёй працы, іх асваенні ў вытворчасці — вось важнейшая ўмова павышэння сацыяльнай і эканамічнай значнасці навуковай дзейнасці вучоных нашай акадэміі.